

Indrė Vainilavičiūtė
Studentė, kilusi iš Varėnos, 24 m.

Indrės Vainilavičiūtės dienoraštis

Liepos 1 d., ketvirtadienis

Liepos pirmoji man buvo išties neeilinė diena. Nubudusi ryte ilgai žiūrėjau į milžinišką kuprinę, kuri pūpsėjo atremta į sieną ir vis bandžiau save įtikinti, kad pagaliau vystu į Sibirą. Projektą „Misija Sibiras“ atidžiai sekiau jau ketvirtus metus ir skaitydama kitų dalyvių dienoraščius rodės jau esu kaip reikiant pasižvalgiusi po šį kraštą, tačiau nuo minties, kad savomis kojomis tipensiu per taigą, linko keliai.

Ne vienas žmogus per tuos metus manęs paklausė, kuo mane taip traukia vieta, kur mūsų tautiečiai keliavo ne savo valia ir kodėl man taip rūpi belstis ne į kokią „civilizuotą“ šalį, o į pačią Rusijos gilumą. Atsakydavau, jog kartais istoriją labai svarbu pamatyti savomis akimis, kad suvoktum, koks svarbus ir nepakeičiamas yra buvimas „čia ir dabar“. Bet nujaučiu, kad į pačius svarbiausius klausimus atsakysiu sau sugrįžusi.

Prieš išvykstant visi susirinkome LiJOT biure, kur išklausėme rimtą instruktažą apie būsimus kelionės ypatumus, organizatoriai nepamiršo kilstelti mūsų kuprinių ir pasiūlė dar kartą pagalvoti, ar visi jose esantys daiktai tikrai reikalingi.

Vilniaus geležinkelio stotyje šurmuliavo žmonės, šį kartą jų buvo kur kas daugiau nei įprastą dieną. Išlydėti misijos dalyvių atėjo tėvai, draugai, mane ypač nustebino nemažas būrys bandomojo žygio dalyvių, kurie atėjo palinkėti sėkmės kelionėje. Truputį ironiška, bet nepamenu nė vienos iš išlydėtuvių spaudos konferencijos dalyvio sveikinimo kalbos, bet

visiems giedant Lietuvos himną paslapčia nužvelgiau būsimų bendražygių veidus – rimti, susikaupę ir to tarsi pakanka, kad dar kartą įsitikinčiau, kad mus tikrai vienija bendras tikslas.

Jau įlipus į traukinį ir atsimojavus išlydintiems dar kartą pagalvojau, kad tai bus mano pirma tokia ilga kelionė, kai svarbūs ne tik įveikti kilometrai ar nufotografuotų vietos įžymybių skaičius...

Liepos 2 d., penktadienis

Į Maskvą atvykome ryte ir vos išlipus iš traukinio pasitiko tvankumas ir dulkės. Prie traukinių stoties jau laukė du Lietuvos ambasados mikroautobusai, turėję nugabenti mus į laikinus namus. Maskva nustebino savo judriomis gatvėmis, kuriose vairuotojai tarsi sąmoningai ignoruoja eismo taisykles ir gigantiška architektūra. Į akis krito tai, jog gatvėse, ant pastatų ar kitose matomose vietose likę labai daug sovietinės simbolikos.

Iš pirmo žvilgsnio Maskva – tai didmiestis, pasimetęs tarp rytų ir vakarų, mat kaip ir dera tokios milžiniškos šalies sostinei, joje gausu modernių stiklinių dangoraižių, muziejuose iš tolimiausių pasaulio šalių atklydusiems turistams siūloma moderniausiomis priemonėmis susipažinti su šalies mokslo ir kultūros pažanga, tačiau visai čia pat miesto centro verda ir kitoks gyvenimas – rūškanais veidais pirmyn ir atgal skuba žmonės su sunkiais nešuliais, purvini vaikai prie stočių pardavinėja laikraščius ar mamos su kūdikiais ant rankų prašo išmaldos požeminėse perėjose. Šių žmonių tikslas – išgyventi gigantiškame, 14 mln. gyventojų turinčiame mieste. Atrodytų, lyg miesto didybę simbolizuojantys auksiniai cerkvių kupolai stengiasi nukreipti atvykėlio žvilgsnį nuo pilkos ir skurdžios kasdienybės.

Lietuvos ambasadoje buvome šiltai sutikti, su mumis pasimatyti atvyko ambasadorius Antanas Vinkus.

Liepos 3 d., šeštadienis

Traukiniu į Serovą iš Maskvos išvykome pavakare. Mūsų grupė važiavo išsibarsčiusi per keturis vagonus, tad buvo priverstinė proga pažindintis su kitais keleiviais. Kadangi mano miegamoji vieta buvo „antrame aukšte“, teko dalintis kelionės įspūdžiais su 22 metų ruse Vera, kuri iš Maskvos vyko namo. Mergina nustebusi klausė, kur mes išsiruošėme su tokiomis didelėmis kuprinėmis, o išgirdusi kur ir ko vykstame, tik gūžtelėjo pečiais: „Pas mus net turistai nevažiuoja, o jūs iš taip toli išsiruošėte maitinti uodų“.

Liepos 4 d. sekmadienis

Visa diena traukinyje. Kol traukinys stovėjo Permėje trumpam išlipome pasivaikščioti.

Traukiniui sustojus ilgesniam laikui pažioplinėti išlipančius keleivius greitai apspinta „mobilūs“ pardavėjai. Dar stovint ant vagono laiptelių galima nusipirkti net tik maisto produktų, bet laikraščių, suvenyrų ir dar bala žino ko.

Nustebau, kiek žmonių Rusijoje keliauja traukiniais: ilgų kelionių nesibaimina nei senyvo amžiaus žmonės, nei šeimos su mažais vaikais. Iš Maskvos iki Serovo važiuojame dvi naktis ir dieną, o mūsų bendrakeleiviai beveik nepasikeitė ir laisvų vietų vagonė neatsirado, o kai kuriems jų net ir Serovas nebuvo galutinis kelionės tikslas.

Vakarop pro traukinio langą jau buvo galima išvysti neaukštas kalvas – artėjome prie Uralo. Pro šalį slenkantys gyvenviečių vaizdai pasakojo apie visai kitokį Rusijos veidą, nei tas, kurį pamatėme Maskvoje: nedideli prie geležinkelio įsikūrę kaimai su nedažytais, sukrypusiomis trobomis, prie didesnių gyvenviečių kaip vaiduokliai glaudėsi pusiau apleisti pramonės rajonai. Atrodė, tarsi šioje vietoje laikas stovi, o žmonės net neįsivaizduoja, kad vos už tūkstančio kilometrų Maskvoje verda kitoks gyvenimas.

Liepos 5 d., pirmadienis

Pašokau iš miego vos tik traukinio palydovė priėjo norėdama pažadinti. Žvilgtelėjau į laikrodį – Maskvos laiku antra valanda nakties, vietos laiku buvo beveik penkios. Išlipusios Serovo stotyje pasitiko trumpas lietus, bet tai buvo pirmasis mūsų budrumo patikrinimas, kaip vikriai sugebame apdangstyti visą mantą. Perone jau laukė Gintautas. Dar traukinyje ilgai tarpusavyje spėliojome, kokia bus ta pirmoji pažintis, juk jis Rusijoje jaučia kaip namuose, o mums tai pirma tokia kelionė.

Prie stoties esančioje stovėjimo aikštelėje mūsų laukė du geltoni mikroautobusai. Sukrovėme į juos kuprines ir susėdome patys ir išvažiavome už daugiau nei šimto kilometrų esančią Čeremchovo gyvenvietę. Gal dėl to, kad kelionėje kirtome net tris laiko juostas ir ilgas

važiavimas traukiniu daug ką išvargino, o gal dėl to, kad visi suvokėme, jog kelionės tikslas netrukus bus pasiektas, važiavome beveik tylėdami.

Pro šalį lėkė apgriuvusių kaimų vaizdai, o tolumoje stūksojo išdidūs Uralo kalnai. Stebint tokį peizažą apėmė keistas jausmas – tarsi savotiška kelionė laiku, kaip turėjo jaustis prieš daugybę metų čia ištremti lietuviai, kai patys savo akimis pamatė šį peizažą, kuris, labai tikėtina, per tiek metų nedaug kuo pasikeitė.

Išsilaipinome miestelio pakraštyje. Gintautas pasiūlė būreliui eiti su juo į miestelį, kur būtina pranešti apie atvykimą miestelio administracijai ir nusipirkti maisto produktų, o kitiems – likti saugoti kuprines.

Vos išlipę iš mikroautobuso mes susipažinome su vietiniais žvėrimis – uodais. Buvo tikros varžybos – kas greičiau išsitrauks tinklėlį ir kuo greičiau paslėps visas šiems neišrankiems vabzdžiams įkandamas vietas. Tai, kad iš Lietuvos atsivežtos priemonės nuo vabzdžių negelbsti įsitikinome jau per pirmąjį pusvalandį. Matyt uodai tik iš mandagumo, kol priemonė purškiama ant veido ir drabužių, prisilaiko minimalaus atstumo, o paskui su pasigardžiovimu siurbiasi.

Kol dalis žmonių buvo išėję į miestelį, vaikinai, kurie buvo likę saugoti kuprinių, greitai surado būdą apsiginti nuo ryto vėsos ir kraugerių uodų – futbolas. Juk visas pasaulis sulaukęs kvapą sekė Pasaulio vyrų futbolo čempionatą, tad trumpų varžybų, įvykusių tiesiog prie pakelėje surautų daiktų, visų nuotaika buvo gera.

Pirmosios kapinės, kurias pamatėme buvo bendros miestelio kapinės. Jose sutiktas senyvas vyras iš karto prisiminė seniau čia gyvenusius lietuvius, mostelėjo ranką į tą pusę, kurioje buvo senesni kapai ir patarė ieškoti lietuviškų kapų pagal tai, kaip šalia kapo pastatytas paminklas, mat pasak jo, kapinėse laidojant svetimšalius paminklas būdavo atsukamas į ta kryptimi, kur turėtų būti velionio gimtinė. Kažin, ar tai buvo tiesa, bet dėl kažkokių priežasčių lietuviškų kapų paminklai buvo nusukti į kitą pusę, nei dauguma šalia palaidotų rusų paminklų.

Į klausimą, ar pažinojo lietuvių, vyras sakė, kad jų gyvenvietėje buvo nemažai, dabar likę vos pora. Apie mūsų tautiečius sutiktasis rusas atsiliepė kaip apie darbščius, geros širdies žmones. „Gerai, kad savų nepamirštate“ – tarstelėjo nueidamas senukas.

Trumpai apsižvalgę kapinėse patraukėme toliau, į buvusios gyvenvietės – Mastavaja vietą, kur planavome įkurti stovyklą. Pakeliui pamatėme ir dar vienas kapines, kurios buvo itin apleistos: sunku buvo atskirti, kur iš tiesų yra kapai, mat ne visi paminklai ar kryžiai išliko, o ir vešli augmenija beveik pasiglemžė šią vietą. Kai kur tik tankiomis samanomis apžėlę kauburėliai išdavė, jog čia paskutinio poilsio atgulė žmonės. Lietuviai. Matydama tokį vaizdą pirmą kartą pajutau, kokia laiko atkarpa skiria mus nuo žmonių, kurie čia palaidoti. Stovėti prie beveik išnykusio kapo – tai tarsi tapti paskutiniu liudininku svetimose žemėje įamžinto skaudaus likimo.

Stovyklą įkūrėme aikštelėje netoli upelio. Vaikiniai puikiai pasirūpino įrengti ne tik puikią laužavietę, bet ir nemažiau išradingai buvo išspręstas tualetų klausimas. Pirmąjį vakarą ilgai vakarojom prie laužo. Sumani maisto komanda visus pamaitino ant laužo virta grikių koše.

Pirmą kartą gyvenime praradau realaus laiko pojūtį, mat nusileidus saulei tokiu metų laiku Uralo priekalnėse beveik netemsta.

Liepos 6 d., antradienis

Ryte pažadino kirvio dunksėjimas, kažkas skaldo malkas – maisto komanda jau rūpinosi rytine arbata. Papyrusčiavę patraukėme tvarkyti kapinių. Visi supratome, kad šios kapinės niekuomet netaps tokios, kurias esame įpratę matyti Lietuvoje, tačiau žinojome, jog privalome padaryti viską, kad ši vieta išliktų kuo ilgiau.

Vaikinai pjovė medžius ir kapinių teritorijos tapė medžius, merginos nešiojo šakas, rovē krūmokšnius. Iš pradžių atrodė, kad net mėnesį dirbujantis iš peties, rezultatai bus sunkiai pastebimi, bet jau po pusdienio kapinių teritorijoje tapo šviesiau.

Darbo buvo daug, bet plušėdama kapinėse retkarčiais pakėlusi galvą pažiūrėdavau į tolumoje stūksančias kalnų viršūnes. Keistas jausmas vaikščioti tarp daugybės nepažįstamų žmonių kapų. Nei datų nei vardų beveik nėra, o kai kur vietoje kapo – duobė, mat artimieji prieš daug metų išsivežė palaikus. Mes niekad nesužinosime, kas buvo tie žmonės, kurių kapus tvarkome, o jie, vargu, ar tikėjosi, kad amžinojo poilsio vietoje juos po tiek metų lankys lietuviai. Raunant kadagius ir renkant sausas šakas kapinių teritorijoje pagalvojau, kad ši kelionė tai duoklė mano šeimos praeičiai: nepažinojau senelių, kurie buvo ištremti, bet mano buvimas ir darbas čia tegul būna duoklė tiems, su kuriais prasilenkiau laike. Kiekviena istorijos epocha tikriausiai yra savaip neteisinga: čia palaidoti žmonės negalėjo pasirinkti

likimo, mes negalime nieko pakeisti, bet „sugrąžinti neįmanoma, pamiršti nevalia“ – skelbė užrašas ant vieno iš paminklų.

Keletas mūsų pakaitomis likdavo saugoti stovyklos, po pietų buvo mano eilė likti. Pareigos parastos: kurstyti laužą ir laukti meškos. Retkarčiais pajuokaudavome apie vietines lepečkojes įžomybes, bet vakarop Gintauto atradimas mus gerokai nustebino. Einant į kapines ar už maždaug septynių kilometrų esantį miestelį reikėjo per eiti pievą, būtent joje ir buvo tikrų tikriausi įrodymai, jog meškos gyvena kur kas arčiau nei mums norėtusi. Į vaikinų klausimą, kokiū būdu reiktų gintis, Gintautas paguodžiančio atsakymo nepateikė. Jis patarė su savimi visuomet turėti plaktuką ir vinių, o sutikus mešką slėptis už medžio ir tuomet, kai rudoji siekdama grobio medį apkabins, reikia kuo greičiau prikalti jos letenas prie kamieno ir sprukti šalin. Aišku, toks patarimas sukėlė juoko bangą, bet Gintauto įspėjimas, jog išdraskytas skruzdėlynas reiškia, jog meška tikriausiai seniai sočiai nevakarieniavo nebuvo toks linksmas. Vaikinams teko sudaryti grafiką ir prie laužo budėti naktimis. Suaugusiam žmogui beveik neįmanoma apsiginti nuo puolančios meškos, nes ji greičiau bėga, puikiai plaukia ir vikriai laipioja po medžius.

Netoli stovyklos tekėjo tyras upelis ir man kilo mintis, kad būtų visai ne pro šalį jame išsitrinkti galvą. Vos įsibridus turėjau šokti krantan, nes per porą sekundžių kojų pirštai ėmė mėlti nuo šalčio ir procedūrą teko pratęsti nuo kranto, mat išstovėti kelias minutes tokiam šaltame vandenyje būtų iššūkis.

Vakare prie laužo giedojome himną ir sveikinome Mindaugą su vardinėmis.

Liepos 7 d., trečiadienis

Ryte nubudau anksti, nes buvo labai šalta. Negelbėjo niekas, niekas: nei šiltas miegmaišis, nei šiltesni drabužiai. Po pusryčių patraukėme į kapines, kuriose visą dieną šveitėme dažėme tvoreles, vaikinai tiesino kryžius, pjovė medžius. Grįžtant atgal į stovyklą padariau keletą nuotraukų, kuriose matyti kalnai. Ryt išvykstame į kitą vietą, tad daugiau šios vietos nepamatysiu.

Vakare prie laužo aptarėme dienos įspūdžius. Netikėtai pora išminties perlų pažėrė Paulius, kalbėdamas apie mūsų nuveiktus darbus ir bendrą grupės atmosferą sakė: „jaučiuosi taip, kaip jaučiasi įsimylėję žmonės, bet reikia stengtis, kad šis įsimylėjimas virstų tikra meile, o į meilę, kaip ir į šikano statybą (paminėjo ypač plačiai diskutuotą temą) reikia investuoti“.

Liepos 8 d., ketvirtadienis

Ryte vėl pažadino šaltis. Po pusryčių krovėmės mantą, pakavome palapines. Prieš išvykdami kapinėse pastatėme kryžių, kurį per dienas padirbo Robertas, kuriam padėjo kiti vaikinai. Kadangi kryžių reikėjo atnešti iš stovyklavietės į kapines, o kelias vedė per upelį, tad visą keli iki kapinių kryžių nešė basomis. Pastačius kryžių kapinėse, jis buvo pašlakstytas švęstu vandeniu, Emilija ir Gintarė sudainavo liaudies dainą. Dar vienas kryžius buvo pastatytas bendrose gyvenvietės kapinėse prie lietuvių kapų.

Iš gyvenvietės išvykome dviem mikroautobusais, prieš jiems atvykstant mūsų pasiimti, vaikinai spėjo pažaisti futbolo vietinės mokyklos stadione, vietiniai pasirodė labai draugiški žmonės.

Iki Novaja Lialia rajono buvo apie 160 kilometrų. Važiuojant pagalvojau, kad Rusija labai savotiška šalis – čia vis dar galima pamatyti tai, ko kitose jau nė su žiburiu nerasi. Važiuojome pro šachtas, kuriose kasamos naudingosios iškasenos, dėmesį patraukė jų aukšti plytų bokštai su ryškiais užrašais, nedidelius kaimus, kurių sukrypusios trobelės nėra mačiusios dažų. Prie įvažiavimo į Novaja Lialia rajoną autobusiukus sustabdė milicijos pareigūnai ir nieko išsamiau nepaaiškindami liepė sekti paskui juos į milicijos nuovadą. Sakyčiau trumpam tapome vietinėmis įžymybėmis, nes kol Gintautas aiškinosi situaciją, mes sėdėjome autobusiukuose, o vietiniai policijos pareigūnai, nelėpdami susidomėjimo sekė kiekvieną krustelėjimą.

Po ilgo ilgo mūsų dokumentų patikrinimo pajudėjome link Soltanovo kaimo, kurio pakraštyje vakare ir įsirengėme stovyklą. Vieta buvo labai graži ant Lialios upės kranto.

Liepos 9 d., penktadienis

Labai tvankus rytas žadėjo karštą dieną. Po pusryčių visi išvyko tvarkyti lietuviškų kapų Naujosios Lialios miesto kapinėse. Man teko likti stovykloje. Nors diena buvo labai karšta, uodai buvo labai alkani ir niekur nuo jų nebuvo galima pasislėpti. Vietiniai, labai domėjosi, kas mes ir ko čia atvykome.

Po pietų į stovyklavietę atėjo pora vietinių vaikinių, prisėdo prie laužo, šiek tiek papasakojo apie gyvenimą kaime, savo planus išvykti studijuoti į artimiausią miestą Serovą, ypač domėjosi, kaip gyvename Lietuvoje ir ką žinome apie Rusiją. Vienas jų net šyptelėjo, kad ironiškoje parodijų laidoje „Naša Raša“ labai taikliai nupasakojamas net tik šalies, bet tipinio jos gyventojų portretas.

Dar traukinyje man labai patiko metaliniai įdėklai stiklinėms, kad jas laikyti būtų patogiu, vietiniai šią relikviją vadina „padsatkanais“, bet pasiklausus kur tokių galima įsigyti, tik gūžteli pečiais, nes mūsų akimis egzotiškas daiktas, jiems atrodo paprasčiausia atgyvena. Kur galima įsigyti tokį suvenyrą pasiklausiau ir šių dviejų vietinių vaikinių, jie tik šyptelėjo ir sakė, kad net neįsivaizduoja, kur tokių dalykų galėtų būti. Atsisveikinome, palinkėjome vieni kitiems sėkmės. Po pusvalandžio pamačiau, kad svečiai į grįžta į stovyklą, o vienas jų kažką nešasi rankose. „Čia tau suradau, nes jie niekur nenusipirksi, tai turėsi prisiminimui bent tokį“, – sakė vaikinai tiesdamas storo stiklo stiklinę, kuri buvo įdėta į sidabro spalvos briedžio galvą papuoštą „padstakaną“. Labai sutrikau pamačiusi tokią dovaną ir net sudvejojau, ar galiu ją priimti, bet vaikinai šypsodamasis sakė, jog privalau paimti ir visuomet prisiminsiu, jog čia buvau. Taip aš „įsigijau“ patį tikriausią suvenyrą iš Rusijos.

Vakare trumpam nuėjome į Soltanovo kaimo kapinaitės, kur sutvarkėme vieną išlikusį Lietuvišką kapą.

Po vakarienės pradėjo lyti. Anksti nuėjau į palapinę bet vis nesisekė užmigti. Lietaus lašai dunksėjo į brezentą, girdėjosi sėdinčių prie laužo juokas, linksmi pokalbiai apie dienos įspūdžius. Mūsų stovykla buvo įkurta pievoje, o vandens tekdamas eiti į tokią būdelę, kur buvo kaimo šulinys, tad pažintis su vietiniais buvo neišvengiama. Šalia gyvenusio medžiotojo šeima

ne tik pasiūlė sausų malkų ir pieno, bet parodė fotografijas iš šeimos gyvenimo ir, žinoma, medžioklės trofėjais.

Liepos 10 d., šeštadienis

Šiandien mūsų laukia didysis išbandymas – žygis į 59 kvartalą. Taip keistai vadinasi kaimas (tiksliau vieta, kur kažkada buvo kaimas). Ryte „greituoju būdu“ susikrovėme daiktus, susipakavome palapines ir mus po kelis vieno lietuvio sūnus senu „viliuku“ suvežiojo į už maždaug keturių kilometrų esančią laukymę šalia miško, iš čia turėjome pajudėti.

Prasidėjo tikra karinė parengtis, mat kiekvienas stengėsi apsirengti taip, kad kuo mažiau nuo šlapios žolės sušlaptų drabužiai, o ir kuprines norėjosi apsaugoti. Vos įėjus į mišką pasirodė visas debesys uodų, o kai kuriose vietose žolės siekė smakrą. Buvo akivaizdu, kad šiuo keliu, kurio net nebuvo galima pavadinti keliu, seniai niekas nevaikščioja. Pora pirmų kilometrų ėjome apžėlusia taiga, o paskui pasidėjo pelkės. Matėme daug laukinių gyvūnų pėdsakų, o eidami privalėjome nuolat kelti įvairų triukšmą, kad netektų iš arčiau susipažinti su šių valdų šeimininkais.

Mūsų „maršrutas“ driekėsi senu siauruku geležinkeliu, bet nei pylimo, nei pabėgių jau seniai nelikę ir tik protarpiais švysčiojanti medžių proskyna išdavė, jog kažkada čia buvo šioks toks kelias.

Mano batai tikriausiai supyko dėl tokių darbo sąlygų ir protestuodami sušlapo. Diena buvo labai karšta ir prakaitas žliaugė upeliais, o nužygiavę maždaug pusę kelio supratome, kad dvidešimčiai žmonių turime labai mažai vandens. Ėjome kelias valandas, retkarčiais sustodami trumpam pailsėti, bet ir poilsis nebuvo labai komfortiškas, mat vos stabtelėjus uodai imdavo dar aršiau gelti ir atsisėdus reikdavo nuolat maskatuoti rankomis ar kitaip juos vaikyti.

Po pietų priėjome medžiotojų trobelę prie kurios ir įkūrėme stovyklavietę, o Gintautas ir dar keli vaikinai išėjo pasižvalgyti, kaip atrodo kaimo vieta ir kur galėtų būti kapinės. Buvo svarbu kuo greičiau išspręsti geriamo vandens problemą, nes tokiomis varginančiomis sąlygos per karštį apie septyniolika kilometrų nuėję žmonės norėjo gerti. Pasirodo netoliese, kaip ir buvo sakęs Gintautas, tikrai tekėjo upelis, tiksliau kavos spalvos vanduo vos sunkėsi iš samanų. Buvo aišku, jog tokio vandens taip paprastai gerti negalima, tad greitai stovyklavietėje buvo įkurtas filtravimo cechas. Iš plastikinio butelio ir to, ką pavyko rasti vaistinėse ir gamtoje, buvo pagamintas filtras, o pats vanduo du kartus verdamas prieš duodant jo atsigerti. Deja, net ir tokios mūsų pastangos nepadėjo – vandens spalva tebebuvo tokia kaip stiprios arbatos. Su savimi nešėmės maisto dviem dienoms, o tarp produktų buvo ir nemažas maišelis džiovintų vaisių, kurie ypač pravertė, nes įmetus saują į tokį „skaidrų vandenėlį“ jis tapdavo šiek tiek rūgštesnis. Toks „kompotas“ ne tik geriau malšino troškulį, bet labai padėjo smegenims patikėti, kad net ir atsigėrę šio vandens iš taigos rytoj išeisime gyvi.

Po poros valandų grįžo ir Gintautas su vaikinais, kurie pasakojo, kad tik per stebuklą pavyko aptikti kapines, o iki jų padaryti dar kelių kilometrų lankstą. Buvo nutarta vakarop eiti tvarkyti rastų kapų.

Arnoldas pasakojo, kad eidami matė ne vieną meškos išgulėtą vietą, o netoliese esančiame tvenkinyje (kurio vanduo buvo tokios pat spalvos kaip ir mūsų „kompotas“) šie gyvūnai tikriausiai ateina atsigerti.

Vakarop išsiruošėme į kapines, nors kartu ėjo vos prieš pora valandų jose buvę žmonės, suradome jas ne iš karto. Pakeliui teko praeiti buvusį kaimą – tiksliau tik didelę pievą, kurioje dar stūksojo vieno pastato griuvėsiai. Brendi per aukšta žolę ir labai sunku patikėti, kad kažkada čia virė gyvenimas. Gal šiek tiek simboliška tai, kad visa didelė laukymė užžėlusiu ryškiaspalvėmis gėlėmis, lyg paskutinis priminimas, kad čia gyveno... ir mirė žmonės.

Kapines suradome miške. Buvo išlikę tik pora kapų, bet atidžiau apsidairę radome dar keletą kauburėlių ir kelių medinių kryžių liekanas. Šioms kapinėms Robertas greitai padirbo kryžių, kuris buvo pastatytas ant nedidelio kalnelio miške. Tikriausiai šis kryžius ir liks įamžintas tik mūsų atmintyje ir nuotraukose, nes mažai tikėtina, kad kas nors jį ten suras. O jei vis tik koks nors žmogus ir užklys, tai iš tiesų nustebts tokioje vietoje radęs simbolį čia besiilsintiems atminti, bet vargu ar pagalvos, kad jį čia paliko tūkstančius kilometrų vien dėl to atvykę žmonės.

Stebėdama kaip vaikinai stato kryžių, o tai tikrai nelengvas darbas (nes vien iškasti duobę tokioje kietoje žemėje neturint gerų įrankių, jau yra nemažas iššūkis), pagalvojau, kad ne tiek jau daug gyvenime tokių akimirų, kai gali sau pasakyti, kad jos tikrai nepasikartos.

Nemanau, kad pati dar kada nors būsiu toje atokioje vietoje, kur buvo pastatytas kryžius. Kažin, ar savarankiškai galėčiau ją surasti ir neaišku, kiek ilgai tie keli kapai ir pastatytas medinis kryžius ten išliks, bet mano atmintyje ta vieta visuomet liks tokia kaip tą lemtingą vakarą.

Pavargę ėjome per laukymę, kur kažkada buvo kaimas, stovyklos link. Trumpam stabtelėjau, kad padaryčiau kelias nuotraukas, bet paskui pati sau ironiškai šyptelėjau, kad teks ilgai aiškinti, jog jose tikrai užfiksuota buvusi gyvenvietė. Prisiminiau kažkur skaitytus žodžius, jog kiekvieno iš mūsų gyvenimas kada nors nugrims į nežinią ir bus paslėptas istorijos dulkių, tačiau nenuilstantis prisiminimų vėjas neleis išpustys tikėjimo smilčių, kol bus kam jas saugoti.

Vakare manęs, Jurgitos ir Rasos laukė staigmena: kol buvome kapinėse, stovykloje likę vaikinai pastatė palapines ir mūsiškė stovėjo pačiame krašte, tad jei naktį į svečius užsuks meška, ar koks kitas laukinis žvėris, įdomu ką ji aplankys pirmiausiai?

Liepos 11d., sekmadienis

Ryte susipakuojame daiktus ir pajudame link civilizacijos. Eiti sunku – nuovargis, vandens trūkumas ir uodai, o pagal Gintauto stebimą ėjimo laiką tipename kur kas lėčiau nei vakar. Kelias, kurį išmynėme vakar, vietomis jau spėjo dar labiau pažliugti. Nuovargis veikia nuotaiką ir jau beveik nebesigirdi pokštų. Likus keletui kilometrų iki laukymės iš kurios

pajudėjome, keli vaikinai atsiplėšia nuo grupės ir spartesniu žingsniu eina į priekį, kad kuo greičiau išeitų ir galėtų parūpinti visiems vandens.

Pakeliui radome gana didelę balą, kurioje nusiprausėme veidus, taip per kaitrą eiti tapo truputį lengviau. Iš miško išėjau nenusakoma veido išraiška, kitų veidai taip pat išdavė nuovargį, tačiau visi buvome laimingi, kad viskas gerai baigėsi. Vandens ilgai laukti nereikėjo, mat vaikinai sutiktą vietinį priklabino pavežti kelis kilometrus iki miestelio ir parūpinti šio nenusakomai brangaus skysčio. Atsigėrę suvirtome pailsėti čia pat dulkėtoje pakelėje.

Po atokvėpio dar ryžomės pėsčiomis įveikti keletą kilometrų iki Lialios upės Saltanovo kaime, kurioje kaip reikiant nuplovėme žygio dulkes ir milžinišką purškalų nuo vabzdžių kiekį (tokiais kiekiais šias priemones naudojant Lietuvoje artyn tikriausiai neskristų ne tik uodai, bet ir paukščiai, o čia jos garantuoja vos pora minučių moralinio saugumo žinant, kad „purškeisi“).

Prieš išvykstant iš Novaja Liaja miesto stotyje susitikome su broliais lietuviais – Antanu ir Juozu. Jie į Uralą buvo ištremti dar būdami vaikai, tad lietuviškai nebekalba. Garbaus amžiaus žmonės pasakojo apie savo gyvenimą, o į klausimą, kodėl niekad nesugrižo į Lietuvą, atsakė „žemė visur ta pati“. Apie Lietuvą broliai žinojo nedaug, prisiminė, jog kažkada laiškais palaikė ryšius su giminaičiais, bet dabar laiškų jau neberašo.

Vakare elektriniu traukiniu išvažiavome į Serovą.

Liepos 12 d., pirmadienis

Serove apsistojome viešbutyje. Keletas žmonių pasijuto blogai. Visą dieną skyrėme poilsiui, susiorganizavome trumpą ekskursiją į miesto centrą. Prie pat pagrindinės gatvės stovėjo išdidi V. Lenino skulptūra, o kaip pastebėjome vėliau, mieste esame ir kitų žymių „tautos tėvų“ atminimo ženklų.

Liepos 13 d., antradienis

Šiandien dar kartą grįžome į Naujosios Lialios rajoną ir aplankėme prie buvusios gyvenvietės Malaja Lata esančias kapines. Nors kapinaitės buvo prie pat kelio, kapai labai apleisti, teritorija užžėlus medžiais. Teko šiek tiek pasidaruoti, kol buvo iškirsti medžiai, aplink kaupus nurauta žolė, maži krūmokšniai.

Padirbėję važiuojame į Pavda gyvenvietę, iš kurios atsiveria nuostabi kalnų panorama. Nedideliame kaimelyje susitinkame su lietuve Nina. Moteris labai nuoširdžiai mus priima savo namuose ir iš karto siūlosi vaišinti. Paprašyta papasakoti, kaip atsidūrė Šiaurės Urale, moteris sunkiai rinkdama žodžius išdėsto savo gyvenimo istoriją. Nina turi dvi seseris. Į Sibirą šeimą atitrėmė, kai visos trys sesutės dar buvo mažos, po poros žiemų mama mirė ir trys mergaitės liko našlaitėmis. Ypač įstigo moters papasakotas epizodas apie tai, jog mamos paliktus auksinius rublius vietiniai lietuviai sesutėms iškeitė pagal nominalą (davę tiek paprastų rublių už auksinę monetą, koks buvo jos nominalas) pasmerkdami sesutes badi. Kai mergaitės jau buvo ėmusios tinti nuo bado, sesutes pastebėjo pardavėja, kuri kasdien

parduotuvėje raikė duona. Pagailėjo moteris alkanų vaikų ir pasiūlė kasdien po darbo ateiti ir pasiimti nuo raikymo likusius trupinius. Vėliau mergaitės pateko į vaikų namus, kur buvo išskirtos ir taip pamažu pamiršo lietuvių kalbą. Į klausimą, kodėl moteris vėliau nesugrįžo į Lietuvą, ši su ašaromis akyse atsakė: „Mama palaidota čia, Urale, kaip galėjome ją palikti?“ Nina žino tik tai, kad jos mama palaidota Naujosios Lialios miesto kapinėse, tačiau aplankyti motinos kapo moteris niekada negalėjo, nes nėra žinoma tiksli palaidojimo vieta. Nina su pasididžiavimu parodė vaikų ir anūkų nuotraukas. Per visą savo gyvenimą moteris nė karto nebuvo sugrįžusi į Lietuvą, bet, klausydama verčiamo LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro Donato Jankausko Sibire gyventiems lietuviams perduoto laiško, gaudinosi.

Vėlai vakare iš Serovo išvykstame link Maskvos.

Liepos 14, trečiadienis

Kelionė traukiniu. Traukinyje susipažinau su pagyvenusiu gruzinu man šypsena sukėlusiu vardu Suliko. Visuomet labai norėjau aplankyti Gruziją, o tai, kaip šis žmogus pasakojo apie savo šalį, mano norą ten nukeliauti sustiprino dar labiau. „Jūs ir mes esame panašūs, tad turime sugyventi broliškai“, – šypsodamasis kalbėjo vyras ir netrukus jau rašė savo kontaktus mano sąsiuvinyje. Iš pradžių tik šyptelėjau dėkodama už gražų gestą, bet supratęs, kad jo kvietimą palaikiau tik formaliu, bendrakeleivis kaip mat pradėjo derinti būsimo atvykimo į Gruziją datą, pradėjo pasakoti, kaip iš Tibilisio atvykti į Batumį, kur jis gyvena su žmona ir ką jis galėtų parodyti pirmą kartą Gruzijoje viešintiems lietuviams. Tik išgavęs pažadą, kad keliaudama į Gruziją su juo būtinai susieksiu, vyras pradėjo klausinėti apie Lietuvą. Suliko

buvo girdėjęs apie prezidento Algirdo Brazausko mirtį, domėjosi Lietuvos santykiais su Rusija. Atsisveikinant Suliko sakė, jog būtinai privalau pamatyti gruziniškas vestuves ir merkdamas akį žadėjo, kad Gruzijoje nesunkiai rastų jaunikį bet kuri lietuvaitė.

Liepos 15 ketvirtadienis

Šeštą valandą ryto atvykome į Maskvą. Lietuvos ambasadoje dar kartą susitikome su Lietuvos Ambasadoriumi Rusijos Federacijoje Antanu Vinkumi. Ambasadorius paliko labai šilto ir nuoširdaus žmogaus įspūdį. Traukinys į Vilnių išvyksta tik vakare, tad turėjome dar šiek tiek laiko, kurį vieni išnaudojo poilsiui, o su grupele karščio nebijotojų – entuziastų aplankėme kosmonautikos muziejų.

Liepos 16 penktadienis

Ryte traukinyje pažadina pasieniečiai. Jau Kenoje išgirstame draugišką pasieniečio klausimą lietuviškai „Kaip patiko Sibire?“. Kažin ar šią kelionę kada nors bus galima įvertinti skalėje „patiko – nepatiko“, nes kiekvienas iš mūsų parsivežėme skirtingus prisiminimus iš šio krašto. Sunku keletu žodžių apibūdinti Rusiją.

Traukiniui įvažiuojant į Vilniaus geležinkelio stotį dar kartą susirenkame visi į vieną kupė, paskutinės akimirkos, kai dar esame visi kartu. Trumpai šnektelime ir tuo pat metu per radiją traukinyje žinių laidos metu pranešama apie mūsų sugrįžimą. Tai savotiškas ženklas, kad dvi savaites trukusi kelionė baigėsi.

Prieš išpildama iš traukinio dar kartą pagalvoju, kas man nuo šiol bus Sibiras. Atmintyje iškyla pasakiškai žydras dangus, tolumoje stūksantys kalnai, o neįžengiamoje taigoje tarp nykstančių kapų stovintis lietuviškas kryžius...